In onze nieuwe serie **Akkerbouwgebieden** zoomen we in op de belangrijkste akkerbouwregio's van ons land. Wat maakt deze gebieden zo geschikt voor akkerbouw? Hoe hebben de bedrijven zich er ontwikkeld? Waar liggen de mogelijkheden en wat zijn specifieke knelpunten? En natuurlijk: hoe zien ondernemers in het gebied hun toekomst? In de eerste aflevering: **Friese Bouwhoek.**

De Grote en Kleine Bouwhoek

'Innovaties in pootgoedteelt cruciaal'

De Grutte en Lytse Bouhoeke noemen de Friezen het akkerbouwgebied in Noordwest-Friesland. Door de vruchtbare zavelgronden en het milde zeeklimaat is dit al van oudsher een echt pootaardappelgebied. De teelt heeft er grote kansen, maar er zijn ook punten van zorg: verzilting, innovaties en gebrek aan hoog opgeleid personeel.

De Friese Bouwhoek strekt zich uit van onder Harlingen tot aan het Lauwersmeer, langs de Waddenkust. Het gebied kenmerkt zich door ingedijkte polders en aangeslibde kweldergronden, waardoor zeer vruchtbare zavelgronden zijn ontstaan. De aardappel is economisch gezien altijd het belangrijkste gewas in de Bouwhoek geweest: de kurk waarop de meeste akkerbouwbedrijven dreven. De laatste decennia worden er ook andere gewassen verbouwd, zoals suikerbieten en uien.

Niet alleen de pootgoedteelt, ook agribusiness en veredeling spelen een belangrijke rol in de Friese Bouwhoek. Machinefabrikanten, zoals Tolsma, Dijkstra, Miedema, Bijlsma Hercules en Structural, hebben er hun wortels en HZPC is ontstaan uit een fusie van pootaardappelbedrijf Hettema en de Zaaizaad en Pootgoed Coöperatie (ZPC). Het oude kweekbedrijf van de Friese Mij van Landbouw in Metslawier is nu in handen van HZPC Research. Bedrijven als Fobek in Sint Annaparochie en Selectiebedrijf Kooi zijn vandaag de dag belangrijk voor het stimuleren van veredeling, teelt en afzet van aardappelen. Verder heeft de veredeling er bekende rassen voortgebracht, zoals de Bildtstar, de Frieslander en de Irene.

De Bouwhoek heeft zijn vruchtbare gronden te danken aan de aangeslibde kweldergronden langs de Friese kust. Tegelijkertijd schuilt daarin ook een toekomstig probleem: de oprukkende verzilting. Langs de noordelijke

Tekst: Annemarie Gerbrandy
Beeld: Ellen Meinen

Tineke de Vries

> Het ontbreekt in de Bouwhoek beslist niet aan **vakmanschap en ondernemerslust**

kust ligt een groot zoutpakket met een zoetwaterlens daarbovenop. Die lens wordt steeds dunner als gevolg van bodemdaling, zeespiegelstijging en klimaatveranderingen. In het gebied rond Harlingen en Franeker hebben agrarische ondernemers te maken met bodemdaling door zout- en gaswinning. Samen met klimaatveranderingen zorgt dit voor problemen bij de waterafvoer in de landbouw.

Aandacht voor innovaties

Tineke de Vries heeft samen met haar man Gosse Jensma een akkerbouwbedrijf in Hallum, in de Grote Bouwhoek. Het bedrijf heeft 100 hectare in eigendom en er wordt jaarlijks 15 tot 18 hectare pootgoedland gehuurd. De maatschap teelt 47 hectare pootgoed en een paar hectare zetmeelaardappelen, 16 hectare suikerbieten en 50 hectare graan om de bodem rust te geven. De Vries benadrukt dat kennis van de bodem steeds belangrijker wordt voor de teelt van pootgoed. „De sector leunt enorm op de bodem, we moeten ons meer gaan verdiepen in zaken als bodemleven en een sterkere plant. In de pootgoedexport mag er niets aan de aardappel mankeren, er geldt een 0-tolerantie. Dat maakt de teelt zo ontzettend lastig."
Volgens De Vries liggen er grote uitdagingen voor de sector in innovaties in het hele systeem van bodem tot verkoop. Het ontbreekt in de Bouwhoek niet aan vakmanschap en ondernemerslust, maar we kunnen ook niet op onze kont blijven zitten, waarschuwt ze. „We hebben een sterke sector en dat moet zo blijven. Daarbij zijn we behoorlijk afhankelijk van gewasbeschermingsmiddelen. De discussie rondom glyfosaat is daar een mooi voorbeeld van. We kunnen niet zonder chemische middelen, maar we moeten er wel anders mee omgaan. Je ziet in de maatschappij een beweging ontstaan naar een groenere landbouw. Daar kunnen we niet omheen. Het gaat om het verhaal en de beleving. De vraag is hoe we dat als sector voor elkaar krijgen."

Gezinsbedrijf

De maatschap Jensma-De Vries is een echt gezinsbedrijf. Dochter Gelbrich (19) en zoon Teunis (17) werken graag mee, de kinderen hebben allebei interesse in het bedrijf.
De akkerbouwers hebben de poot- en rooicapaciteit goed op orde, om in te spelen op weersextremen. „Als we op zondagmiddag om vijf uur denken: nu moeten we rooien, dan gáán we rooien. Het afgelopen najaar was het hier erg nat, we hebben de laatste bieten pas half november kunnen oogsten", zegt De Vries. De maatschap heeft het afgelopen jaar in een stofafzuiginstallatie geïnvesteerd. Dat kostte ons een rib uit ons lijf, maar het apparaat bevalt ons uitstekend. We zitten een half jaar in de schuur om aardappelen te sorteren. Ik vind dat het klimaat in het gebouw een stuk is opgeknapt. Het gaat toch om je gezondheid."
Het akkerbouwbedrijf hanteert een rotatie van 1 op 3. Een nauwe rotatie, weet De Vries, maar dat is gangbaar in het gebied. „Er gaan stemmen op om een rotatie van 1 op 4 verplicht te stellen, maar ik vind dat die keuze bij de ondernemer moet liggen." Er is in de regio veel honger naar grond, voor een deel door de komst van meer veehouderijbedrijven en voor een deel door onderlinge concurrentie tussen akkerbouwers op de grondmarkt. „De grondprijs is de laatste jaren flink omhoog gegaan. Er wordt hier 80.000 euro voor een hectare betaald", vertelt ze.
De Vries en Jensma kunnen op hun bedrijf de problemen met alen goed onder controle houden. „We telen een paar zetmeelrassen voor Averis Seeds. Deze rassen zijn resistent tegen aaltjes en ruimen ze voor een deel op. Zo kunnen we het AM-probleem redelijk beheersen", aldus de Friezin.

Drie bedrijfstakken

In de Bouwhoek bij Sexbierum boert de firma Goodijk. Op de plek waar pake Pieter op jonge leeftijd met een gemengd bedrijf begon, opgevolgd door vader Eelke, hebben de broers Murk, Wiebe en Jaap en de opvolgers Edward en Eelco nu een agrarisch bedrijf met drie takken: akkerbouw, melkveehouderij en broccoliteelt en -verwerking. Het bedrijf beschikt over ongeveer 220 hectare land, in eigendom en pacht, waarop wisselbouw wordt toegepast. De grond varieert van 20 tot 45 procent afslibbaar. Er worden 65 hectare aardappelen (90 procent pootgoed), 14 hectare suikerbieten, 13 hectare sjalotten, 10 hectare graszaad en 80 hectare broccoli geteeld. De firma houdt 100 stuks melkvee met bijbehorend jongvee.
Hoewel Wiebe Goodijk de akkerbouwman op het bedrijf is, gaat zijn hart ook uit naar ▶

de broccoli. De firma begon in 1990 met 2,5 hectare broccoli, in die tijd een nieuw gewas. De groentetak heeft het bedrijf versterkt, vindt de Fries. „We kunnen er goed onze eigen arbeid in kwijt en broccoli is in de meeste jaren een winstgevend product. De broccoli gaat naar supermarktketen Jumbo. We hebben wel een leveringsovereenkomst, maar geen vaste prijscontracten; de groente gaat met de marktprijs mee. Broccoli is ons grootste gewas. Als je 15 cent per kilo meer of minder beurt, gaat dat om enorme bedragen."

Eierschalen

Met een akkerbouw- en een groentetak op het bedrijf is het noodzakelijk het organische stofgehalte in de bodem hoog te houden, vindt Goodijk. Door het gebruik van compost, vaste stalmest, drijfmest en groenbemesters slagen de landbouwers daar redelijk goed in; het organische-stofgehalte is zelfs iets omhoog gegaan, constateert de teler. Daarnaast worden eierschalen gebruikt om knolvoetschimmel in de broccoli onder controle te houden.
Het koolzuurkalkgehalte op deze oude zeekleigronden is van nature laag, legt Goodijk uit. „Daardoor hadden we in de beginperiode veel last van knolvoet in de groente. Je kunt het koolzuurkalkgehalte met verschillende kalksoorten verhogen, maar het pH-gehalte van de grond is hier hoog genoeg. Als je dan met kalk gaat bemesten en de pH verder verhoogt, heb je meer kans op schurft in aardappelen."
Ook het toedienen van zeeschelpen is een mogelijkheid om het koolzuurkalkgehalte in de grond te verhogen, maar de afbraak hiervan gaat zeer langzaam. Goodijk ontdekte dat eierschalen hiervoor ook geschikt zijn, vooral omdat de afbraak van dit product veel sneller gaat dan bij schelpen. „We hebben 12 jaar lang 1.000 ton eierschalen per jaar over het land verdeeld: 10 ton per hectare. Voordat we hiermee begonnen, lag het koolzuurkalkgehalte op 0,2 procent. Nu zitten veel gronden rond de 1,5 tot 2 procent. We hebben de laatste jaren weinig last meer van de knolvoetschimmel. Daarnaast zien we dat de kwaliteit van de broccoli is verbeterd, evenals de schilkwaliteit van de aardappelen. Ook de bewerkbaarheid van de bodem is beter geworden."

Gebiedsproces

In het gebied rond Harlingen en Franeker ervaren landbouwers problemen met bodemdaling door zout- en gaswinning. Samen met de klimaatveranderingen zorgt dit voor een grote opgave voor de afvoer van water. Voor de gebiedsontwikkeling Franekeradeel-Harlingen is een inrichtingsplan opgesteld voor herstelmaatregelen. Goodijk: „Belangrijk hierin is dat er in dit gebied op een redelijke manier landbouw kan worden bedreven. Er worden vaarten en sloten verbreed en meer wateropslag gerealiseerd en er is extra drainage noodzakelijk. Bij ons worden ook delen van het land afgegraven om andere percelen op te hogen."
De maatregelen en financiële middelen voor het gebiedsproces zijn niet alleen gericht op landbouw, maar ook op recreatie, leefbaarheid en natuur. Goodijk is er als bestuurslid van Dorpsbelang Sexbierum-Pietersbierum goed over te spreken dat er tevens geld naar de dorpen in het gebied gaat voor bijvoorbeeld dorpsvernieuwing. Wel vreest hij dat er middelen aan de strijkstok blijven hangen. „Er wordt veel vergaderd en overlegd. Daar gaat een hoop geld naartoe." ■

Feiten & cijfers

1. De Friese Bouwhoek bestaat uit de gemeenten Franeker (2.926 ha akkerbouwgrond), Het Bildt (4.516 ha), Menameradiel (914 ha) (vanaf 1 januari 2018 met een deel van Littenseradiel gemeente Waadhoeke), Littenseradiel (29 ha), Ferwerderadiel (1.882 ha), Kollumerland en Nieuwkruisland (1.106 ha), Dongeradeel (3.885 ha), Leeuwarderadeel (745 ha) en Harlingen (556 ha) (cijfers: CBS).
2. De Oudebildtdijk uit 1505 is met 12.100 meter de langste bewoonde straat van Nederland en daarnaast ook de langste bewoonde dijk van Europa. De huisjes op de dijk werden vroeger bewoond door landarbeiders, tegenwoordig zijn ze in trek bij mensen uit de Randstad.
3. Saskia van Uylenburg, de vrouw en muze van Rembrandt van Rijn, woonde op Het Bildt. Rembrandt liet zich door haar en het schilderachtige landschap inspireren. In 1634 trouwden Rembrandt en Saskia in Sint Annaparochie.
4. De aardappel is in 2018 in het kunstproject Potatoes Go Wild de metafoor voor cultuur, economie, stad en platteland. Met dit kunstproject willen akkerbouwers uit de Bouwhoek laten zien hoe zij op een moderne manier bijdragen aan onze dagelijkse maaltijd. Het project is onderdeel van het hoofdprogramma voor Leeuwarden-Fryslân 2018.

Wiebe Goodijk

> „Met **eierschalen** het koolzuurkalkgehalte in de bodem te verhogen"

Uitgelicht

'Sterke sector vraagt om gekwalificeerd personeel'

Er dreigt in Friesland een tekort aan hoog opgeleid personeel met een plantaardige opleiding, terwijl er genoeg werk is voor deze jonge professionals. Dat stelt Tineke de Vries als bestuurslid regio Noord van LTO Noord en bestuursvoorzitter van The Potato Valley. „Friesland is een echte koeienprovincie. De akkerbouw lijkt niet sexy genoeg. We moeten ervoor zorgen dat kennis en onderwijs niet uit de regio verdwijnt."
In de plantaardige sector is op alle niveaus voldoende werk, aldus De Vries. Veel akkerbouwers zijn hoog opgeleid en er is voldoende potentie voor opvolging. Dat vraagt om hoog opgeleid personeel, zoals managers op de bedrijven. Ook is er veel vraag naar mbo'ers. „Het onderwijs moet die mensen wel kunnen opleiden. Van Hall Larenstein en het Nordwin College werken aan een omslag, maar we hebben ook het bedrijfsleven nodig, voor praktijkgerichte opdrachten. Anders raak je de opleidingen kwijt."
De bestuurder wijst naar Proefbedrijf Valthermond, waar leerlingen van het Terra College in Emmen twee of drie dagen per week lessen volgen. „Wij hebben hier SPNA Kollumerwaard in Munnekezijl. Daar zit veel onderzoek, het onderwijs zou daar goed bij passen. We moeten toe naar een soort akkerbouwcampus voor het Noorden, waar we kennis behouden, ontwikkelen en aantrekken."
Ook de bedrijven in de periferie zitten te springen om gekwalificeerde mensen. Als het niveau in de sector stijgt, moet het niveau eromheen mee omhoog, aldus De Vries. „Een bedrijf als HZPC haalt al hoog opgeleid personeel uit het buitenland. Er is hier ruimte om te ondernemen en een sterke samenhang tussen agribusiness, teelt en overheden. We hebben een sterke sector, maar dat moet wel zo blijven."